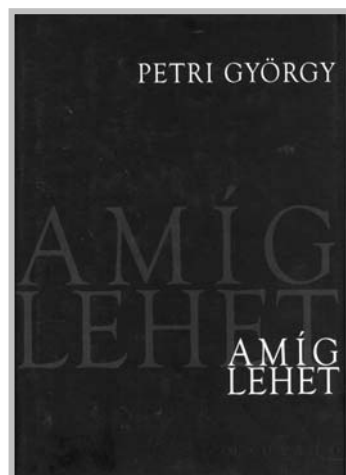

„Amíg lehet”

PETRI GYÖRGY VERSEI

Kiiktathatók-e az élet és költészet közötti közvetítők? Mármost a versszerűség megannyi jele és jelzése? A formakészlet gazdagsága? A rím, a ritmus, a jambusok, az ütemek és a verslábak? Elhagyható-e a kép, a metafora, a szimbólum? Mindaz, ami régi és bölcs megfigyelések szerint a beszédet verssé teszi? És ami e „tisztogatás” után még a versszerűség jeleiből felismerhető, a vers minimális jelei, a sorokra tördelt mondat, a strófákba rendezett sorok, a megsemmisítés felé egyszerűsített rím- és ritmusformák megőrzése egyben a vers megőrzése is? Vagy a versszerűség „kitisztítása” a hallgatás, a csend – a halál – igényének bejelentése? És ebből, a sorozatos elhagyásokkal, a részleges kiiktatásokkal kifejezett igényből következően, valóban az azonosságig közelíthető-e egymáshoz élet és költészet, vagy mindez, az azonosságot kereső poétikai és retorikai minimalizálás csak látszat, ám élet és költészet között, a mondható és mondhatatlan között egyensúlyt teremtő

látszat, az élet és a költészet egybeesésének nagyon ritka és ezért oly szembetűnő előfordulása? Petri György új versei nyomán merülnek fel ezek a kérdések, amelyekről szintén mondani kell egy-két szót. Mert aligha tekinthetők ún. teoretikus, a teóriára alapozott, az elméletet lobogtató kérdéseknek. Ha így fogalmazzódnak meg, nem is olyan biztos, hogy a vers- és költészet(teória) kérdései. Sokkal inkább tekinthetők a költőre, a költő életére, életrajzára, sorsára figyelő kérdéseknek. És ebből következően a felmerülő kérdésekre adható válaszok is sokkal inkább tekinthetők az élet és a halál ténye feletti (erős) együttérzésnek és döbbenetnek, semmint a költészet, a versbeszéd lényegére való rákérdezésnek. Azt akarom itt most elmondani, hogy nem nagyon lehet eldönteni, miről is eshet szó az *Amíg lehet* verseinek olvasása nyomán, arról vajon, hogy a kötetbe gyűjtött versek mind sorra a halálra való felkészülés, még pontosabban a halál evidenciájának versei, és így a költő (megszenvedett) életének nyers, közvetítők nélkül közölt (feltárt) dokumentumai, vagy éppen arról, hogy a halálérzet és halálélmény itt a romantikus halálélménytől mentesített költői beszédmód kiművelését hozta el, amiről a (vers)kritika épületesen értekezhet anélkül, hogy figyelembe venné az élet és a halál tényeit. Másszóval, mi szólítja meg a (vers)olvasót az *Amíg lehet* kötetbe gyűjtött Petri-versek olvasása során, a költő élete a halál küszöbén, vagy megint egy-

Magvető Kiadó
Budapest, 1999
102 oldal, 1290,- Ft

szer a közvetítőkkel gazdag, vagy ellenkezőleg, éppen a közvetítőktől megfosztott vers, a költészet „hangja”, amely mögött elhalkul, el is tűnhet a költő, a halál tényét bejelentő személyesített költői én hangja.

A költő (Petri György) számára nem mellékes a vers, a költészet „hangja”. Végül is a halálra való felkészülés, a halál várásának és evidenciájának, Tandori Dezső szavával, a halál „evidenciátörténetének” változatait közli új verseiben, miközben a versbeszédén munkálkodva egy pillanatra sem mond le arról, hogy nem egyszerűen tényeket közöl, hanem verset mond, a korábbiaktól részben eltérő, mégis elteveszthetetlenül Petri-verset. Közben megoldhatatlan feladat elé állítja a vers olvasóját és bírálóját, hiszen az egyszerűség tisztított versről való (teoretikus?) beszéd tarthatatlanságát bizonyítja a halál evidenciájának árnyékában. Ugyanez fordítva is mondható. Petri György számára a halál közelsége nem mentés, semmiképpen sem kitérő a vers kiművelésének, megmunkálásának (költői) szigorúsága elől. A halál nem mentesíti a költőt a vers akarásanak kényszerítő hatalmától. Olymértékben nem, hogy az *Amíg lehet* verseiben nem annyira az életért, mint inkább a versért való küzdelem dokumentumaival szembesülünk. Ami azt jelenti, hogy Petri György a halálról szólva is a költészetet faggatja. Nemes, emberhez méltó, ugyanakkor megkülönböztetően egyéni küzdelem ez. Am ennek belátása sem oldhatja meg a versolvasás és megértés ambivalens feladatát.

Hogy a halál árnyékában is a vers – a „cifra szolgál” – érdekli, nem az elmúlás maga, mi sem bizonyítja meggyőzőbben, mint hangsúlyozott odafordulása a költészet hagyományához, és ezzel együtt a költészet jelenéről való beszéd. Petri György is, mint Tandori Dezső, Oravecz Imre és mások, kilépett a modernségből, de nem mondott le a még mondható késő-

modern versről. Kemény fenntartásai vannak a modernséggel szemben, különösképpen a magyar költészet klasszikus modernségét is átható és behálózó küldetéses lírával meg költőszereppel szemben, de e fenntartások nem akadályozzák abban, hogy – ha ironikusan is – vállalja a klasszikus modernség hagyományát, Adyt elsősorban, egy-két hivatkozásig Babitsot és Kosztolányit, József Attilát, közvetlen megszólításig Szabó Lőrincet. Azzal, hogy halálközeli új verseibe (is) beleírta a klasszikus modernség hagyományát, új verseinek (és egész költészetének) helyét jelölte ki a magyar lírai beszéd történetében, ami azt bizonyítja, hogy ha az élet kiközösíthető is az időből és térből, a vers és a versbeszéd nem zökkenhető ki a költészet történetéből, és a költő sem a versből, meg a versben való gondolkodás kereteiből. Minden jelentős vers a költőt és versírását szituálja a jelenben. Ez a szituáltság nem lehetséges a hagyomány által való meghatározottság nélkül. Ha így áll, akkor érthető az is, hogy Petri György új versei, bár mindenképpen a létezés és a létezés elmúlásának mélyen megélt emberi dokumentumai, a lét felé nyitnak a költészet hagyomány által meghatározott jelenében. S ezen mit sem változtat a költészet jelenével való állandósult leszámolása például *A minimum művészetétől a művészet minimumáig – A posztmodernről* című versben:

*Valaha történeteket írtunk,
aztán a nemrég múltban „szövegeket”,
de ezek sem bizonyultak elég tisztáknak,
túlságosan emlékeztettek a valóságra
(elnézést az obszcén kifejezésért),
redukálódtunk hát a mondatokra.
de ez sem megoldás: értelmük van.
Elszigetelt szavak? Ez sem jó.
Lehetséges kontextusokat implikálnak.
Főcsapásirány: betűk; végül az
üres papír.
Amivel kitoröhlhetjük a seggünk.*

A redukció sora a „történettől” a „szövegen”, a „mondaton”, a „szón” át az „üres papír”-ig nem egyszerűen gúnyírat a posztmodern számlájára, bár az is bizonyosan, hanem a jelen költészetének egyik lehetséges „története”, amely itt nem is ér véget, hanem csillag alatt utóversben folytatódik:

*Karddal, bicskával már nem tudunk bánni.
Manikűrkészletünkkel játszadozunk
a himnós budoárokbán.
Lakkozgatjuk lilára
hosszú, piszkos
műkörmeinket.*

A vers már nem fegyver. De akkor mi? Hogyan határozható meg, és hogyan írható le, ha még létezőnek tekinthető? A kérdést az utóvers „válaszában” fogalmazza meg Petri György anélkül, hogy valójában feltenné. Mert az „üres papír”-on már nem a vers, hanem az ürités nyoma látszik. A banális létezés budoárszínhelye. A vers grammatikai többese azt is jelzi, hogy a banális létezés színhelyén senki sem magányos, nem is kívülálló, a helyzetképet megfogalmazó költő sem. Történet, szöveg, mondat, szó nélkül nincs „én” sem, főként nincs költői én. De ha kilép az „én” ebből a meghatározottságból, csak visszafelé léphet, a budoárból az „obszcénnek” hangzó „valóságba”, az „üres papír”-ról vissza a szó, a mondat,

a szöveg, a történet: az „én” halála, a személyes létezés elmúlásának megtapasztalása felé. A versszerűség minimumának fenntartásával és megőrzésével a „nemrég múlt” létezés kimondásával a rejtélyes lét bizonytalansága felé. Úgy ki a modernségből, hogy ez egyúttal vissza is a modernségbe, legalábbis a modernség árnyékába, ahol a „valóság” nem obszcén kifejezés, hanem valami észlelhető és érzékelhető, még akkor is, ha nem más ez, mint észlelhető és érzékelhető halál. Az utóversben a „manikűrkészlet” a modernitás versszerűségeinek készletét (is) jelent(het)i. A visszatérés a modernitás utánból nem oda vezet vissza, ahol ez a készlet még működtethető. Mert ott már nincs mondható költészet. Hová akkor? Az „írásjelek” közé, ahogyan a *Summázat* című vers, az idézett vers utáni lapon mondja:

*szavakat írtam
elég volt
írásjelek
közé
egy életen át
többnyire*

A vers írásjelek közötti létezése. Az élet létezés, mi között? A halál semmi, mi között?

Bányai János